

પહેલી મુવરેલી રીત મુજબ
પુસ્તક દેકરેટ બુકસ રીવિઝન કમિટીએ
તૈયાર કરેલી

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

(બેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજૂતી; પાઠનો
સાર; પાઠ્યાર અધ્યયન શાળા તથા શિક્ષક;
કિત; વગેરે.)

રચનાર—એસ. સી. ડી. શાહ
રચનારનું દેકાણું—શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કરનાર—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું દેકાણું—શાહપોર-સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૨૭ના રૂપમાં એક્ટ મુજબ રજીસ્ટર કરાવ્યું છે.

આપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

આપનાનું દેકાણું—શ્રી "શિક્ષક" પ્રાચીન પ્રેસ.

ચાલના પૃથ ઉપર ટાંકી પાસે—સુરત.

સંવત ૧૯૨૫] કિંમત રૂ. ૦-૨-૬ [સને ૧૯૨૬

૨૨૨૯૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાજિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૪૮-૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પહેલી ઓપડીના અર્ધ

વિષય મે ૪૨૪ : ૮૪ ૩ : ૪ : ૨૦૨૧

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હોર.

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

દિવાળી=વરસનો છેલ્લો

દિવસ; આસો વદ

અમાસ.

અક્ષર=હરફ; હસ્ત

નિશાળ=મણવાનું ઠેકાણું

રગ્ન=છુટ્ટી

છોડી=છોડારી

પાછી વળી=ફરી

ભેગી=સાથે; એકઠી

લીપેશુપે=જાણુમટોડીની

ગાર ચોપડે

ધોળે છે=ચોપડે છે;

છાંટે છે

સંજેરી=ધારી

ધુવરા=ધુધરાના આપા-

રનો ઘઉંનો બનાવેલો

ગળ્યો પદાર્થ

સાથીઆ=ચુનાની ફાક

વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્રો.

આગણામાં=પારણા

આગળ

લુગડાં=પડાં

ધરણાં=દાગીના; જાણુસો

દારખાનું=આતશખાણ

ફેટ છે=સળગાવે છે

સા=મવા

ગીત=રાગથી ગાવું તે

ધર ધર=ધેરેધેર

ફટાકડા=ફટાકા

હરખાય=ખુશી થાય

સમજીતી-દિવાળીના દહાડામાં ઘેરેઘેર દીવા સળગે છે, અને ફટાકા ફટાફટ ફૂટે છે, તેથી છાકરાં ઘાણ ખૂશ થાય છે.

પાઠ ૨.

વાર=દિવસ

વિષે=આખત

કચેરી=કારટ

ખંધ રહે છે=રગ્ન પડે છે

રવિ=સુરજ; સૂર્ય

દેવળ=દહેરં

કેડે=પછી

મુસલમાન=મુસલમાની

ધર્મ માનનાર

જુમેરાત=ગુરુવારની રાત

પાછો=ફરી; બીજવાર

અડવાડીકં=સાત દિવસ

સમજીતી-પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, ગાંધી જન્મ શુક્રવાર

૨] પહેલી પાટીના “ડિક્શન શિક્ષક” અહીં આના.

આવે છે. (૧) સાતમા વાર શનિ છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત હાડાનું એક આડવાડીઉં થાય છે. (૨)

પાઠ ૩.

ફરવીઆરે બાળુએ;
આસપાસ
વાડ=કાંટાનો કે તારનો
બનાવેલો આંતરો.
ફરવાળે=મોડું બારણું
આંહે=અંદર
ડ=ફૂલ થાય તેવા
છોડ
વેલ=વેલો; બોંયપર
પથરાતો છોડ
ચોખું=ચારે બાળુથી
જડી લીધેલું લાકડાનું
ધર
વાવટા=નિશાન; ધળ
મોગરી=ધંટ વગાડવાની
લાકડાની હથોડી
મહેતાળ=માસ્તર; મુરુજી
એડક=એસવાની જમા
હલાકની સીસી=હલાક
જાણવાનું સાધન

ગામ=જ્યાં થોડાં ફળીઆં
અને ધર હોય તે
નકશો=ગામ કે દેશનો
ચિત્રેલો નમુનો
ચિત્રો=છબીઓ
દાંગેલાં=લટકાવેલાં
થોડી=પાટીઉં મૂકવાની
એડક
કસરત=મહેનત કરી
શરીરને મજબુત
બનાવવું તે
માટી=મટોડી
મળની=સારી
અહીં=આ ઠેકાણે
રોજ=હંમેશ; નિત્ય

પાઠ ૪.

નિશાળીઆને બોધ.
ધર્મશર=પરમેશ્વર
નિત્ય=રોજ; હંમેશાં
પરોઢીએ=સુરજ ઊગતાં
પહેલાં; મળસ્કામાં

તમામ=મધા; સધળા
દો=આપો
માન=આખર
ગુરુ=મહેતાળ
સમા=જેવા; બરાબર
જ્ઞાન=સમજણ; અકલ
તજવું=છોડી દેવું; કઠી
નાખવું.
અંગ=શરીર
હળીમળીને=સંપીને
સંગ=સોબત
થોડી=મગાડી
ચિત્ત=મન
શિક્ષા=શિખામણ; બોધ
ફડી=સારી
રીત=ચાલ
પેર=રીત
નીસરી=નીકળી
પાંસર=સીધું; રખડ્યા
વગર

સમજુતી—હંમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતણપાણી કરી લઈ નહાઈને બધા પાઠ તૈયાર કરવા. (૧) માઆપ કહે તેમ કરો, અને વડીલને માન આપો; મહેતાજીને આપ જેવા ગણો, તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદી જીહું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સંપીને ચાલવું; અને સારા સોખત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને લખવું, મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ રાખવી. (૧) લખતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટ્યા પછી સીધા ઘેર જવું મતલબ કે રસ્તામાં રખડતા જવું નહિ. (૨)

પાઠ ૫.

ઘોતલી=પોતડી; ઘોતડી
અંગરખી=ડગલી
જોડીઓ=નાના ખુટ;
ખાસડી
કરજી=લુગડાં શીવનાર
સુરવાલ=સાંકડા પાયચા-
નો લેંધો
ફળીઈ=મહોલ્લો
કોટ=ડગલો
ધાધરી=નાનો ચણીઓ

ઓઢણી=છોકરીઓને

ડીલે તથા માથે ઓઢ-
વાનું ત્રણ ગજનું લુગડું

પાઠ ૬.

ચોકખાઈ=સફાઈ;
સુધડતાઈ
ચોકખા=સાફ
મેલા=ગંદા; મેલવાળા
ખરાખર=સારી રીતે
ડીલ=શરીર
ગંદી=ખરાબ; ગોજી

અડાય=અડકાય

ફોલ્લો=ગુમડું; ચાંદું

ખાસ=ઝીણી ફોલ્લી;

ખુબળી

ધોવડાવવાં=સાફ કરાવવાં

ડાધા=ટપકાં

વાડો=ધરની પાછળની

ખુલ્લી જગા

ગંદવાડ=ગોજવાડ

નાથ=ધણી

૪] ત્રીજી ચોપડીના "ડિક્શનરી શિક્ષક" ત્રણ આના.

કવિતા=ભાવન
માંદા=આગરી

મુખડું=મોં
દીલ=મન

જગનાથ=જગતના ધણી;
પરમેશ્વર

સમજુતી-મારો ઝોડલો સાફ છે, અને મારા ઘરનો ચોક પણ સાફ છે, મારા લુગડાં ચોકખા જોઈને બધા લોક મને ચોકખો કહે છે. (૧) માફ ગાં ચોકખું છે, મારા હાથ ચોકખા છે; મારા ચોકખા (પાપ જગરના) મનમાં પરમેશ્વર પિરાજે છે. (૨)

પાઠ ૭.

વરસગાંઠ=સાલગીરી;

જન્મ દિવસ

ભાવ્યાં=પસંદ પડ્યા;
સ્વાદ લાગ્યા

ઝટ=જલદી

ભાણે=ખેનનો છોકરો;
ભાણેજ

કઠી=છાશમાં ચણુનો
લોટ, આદુ, મરચાં, હળ-
દર નાખી ઉકાળેલી તે

હાથ પણ અડાડયો નહિ
=જરાપણ ખાધું નહિ

બીડાં=પાનમાં ચુનો,
કાથો, સોપારી વગેરે
મૂકી બનાવેલી પટ્ટી

પાઠ ૮.

કાકો=આપનો ભાઈ

કાકી=કાકાની વહુ

ભત્રીજો=ભાઈનો છોકરો

મામો=માનો ભાઈ;

આપનો સાળો

મામી=મામાની વહુ

ભાણેજ=ખેનનો છોકરો;

ભાણો

ફાઈ=આપની ખેન

ફુઓ=ફાઈનો વર

માસી=માની ખેન

માસો=માસીનો વર

પીતરાઈ=કાકાનાં છોકરાં

માળાઈ=મામાનાં છોકરાં

મસિઆઈ=માસીનાં

છોકરાં

ફાઈઆત=ફાઈનાં છોકરાં

ખેનેવી=ખેનનો વર

સાળો=વહુનો ભાઈ

સાળી=વહુની ખેન

ઝોરમાન=આપ એક ને

મા જુદી જુદી હાથ

તે; સાવકાં

સાવકાં=ઝોરમાઈ

મા એક અને આપ

જુદા જુદા હાથ તે

દૂધ ભાઈ કહેવાય

જમઈ=છોકરીનો વર

વહુનાં માઆપ=છોકરાનાં

સાસુ સસરો

વરનાં માઆપ=છોકરીનાં

સાસુ સસરો

છોકરો કે છોકરીના

સસરો એક બીજાને

વેવાઈ કહે છે. છોકરો

કે છોકરીની સાસુ એક

બીજાને વેવણ કહે છે

પાઠ ૯.	પંપાળીને=દ્વાથ ફેરવીને	ડિંધાડવા=ડિંધ લાવવા
મા સંબંધી કવિતા.	મુખ=મેઢું	હાલો=ડિંધ આણુવાનું
અર્થ=અર્થ	દુખડાં=દુઃખો	ગીત
દેખી=જોઈ	મીઠા=સારા	પેટ ભરીને=ધરાઈને
હરખાઈ=ખુશ થાઉં	કાલ=મગ્ન; આનંદના	માડી=મા
આંખે=દેખાવે	શબ્દો	નવ=નહિ
સાથ=સાથે	ખાતું=ખાવાનું	સૌથી=અર્થ કરતાં
ખોડી=અચ્ચી; ચુંબન	મારી જાત=મારું શરીર	હેન=વદાલ; પ્યાર
ખાથ ભીડે=મે હાથ	લગાર=જરા	અપાર=ધણુંજ
પહોળા કરી છાતી	તે વાર=તે વખતે	આમાર=પાડ; ઉપકાર
સાથ દેખાવે.		

સમજુતી-માને જોઈને ખડુ ખુશ થાઉં છું, અને દાડતો દાડતો તેની સામે જાઉં છું; મા મને લઈને છાતી સાથે દેખાવે છે, અચ્ચી કરીને મે હાથ પહોળા કરીને દેખાવે છે. (૧) ખોળામાં લઈને મને ધવરાવે છે, અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખશ થાય છે. મારું મોઢું જોઈને (મને જોઈને) હરખાય છે, અને પોતાનાં અર્થ દુઃખો ભૂલી જાય છે. પંખી આનંદથી ખોજતાં હોય તેના જેવાં મારા ખોલ મીઠાં લાગે છે, મા મને મારું સારું ખાવાનું આપે છે, અને મારા શરીરની ખડુ સંભાળ રાખે છે. (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગભરાતી દાડી આવે છે, જો હું હસું અને રમું તો તું ખડુ ખુશ થાય છે, અને ડિંધાડવાને માટે તું હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદા પડું તો તું આસડ પાય છે અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; અર્થ કરતાં તારું હૃદય ધણુંજ છે, માટે હું તારો ધણો પાડ માનું છું. (૫)

૬] પાંચમી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” ચાર આના.

પાઠ ૧૦.

મોટા=મોટી ઉમરના;
વડીલ
પ્રમાણુ=રીતે
પૂઠે=પાછળ
આવાજુ=આપાજી
વખાણુ=સારું કહેવું તે
માન=આવકાર

પાઠ ૧૧.

ઉજાણી=મીઝખાની
ખખખે=એ એ
ક્યાં=કયે ઠેકાણે
આશોપાલવ=એક જાતનું
ઝાડ (એના પાંદડાંના
તોરણ બને છે.)
વિના=વગર
પૈંઆ=ડાંગરને પલાળી
શેકી ખાંડીને બનાવે
છે તે
ધાણી=જીવાર, મકાઈ,
વગેરેના દાણાને શેકી
બનાવે છે તે

વધારેલાં=વધાર દીધેલાં
ખારેડી=ખારેક જેવા
દળ=મોટને શેકી તેમાં
ધી ખાંડ વગેરે નાખી
બનાવેલું તે
દાદી મા=આપની કે
માની મા
રાંદેરી=રાંદેરમાં થતા
શેતરંજી=ગડું સુતરાઉ
બિછાનું
ખાયરણું=બિછાનું
હાર=ઝોળ
શાક=દુધી, વેગણ,
પાપડી વગેરે
ચટણી=આદુ, મરચાં,
કોથમીર, મીઠું વગેરે
છુંદીને બનાવેલી તે
ખૂખ=વણાં
મગ્ગ=રમુજ; ગમત

પાઠ ૧૨.

પછાડી=પાછળ
સરત=હાર જીત
થાભો=ઉભા રહો

જીયો=જાગ્યો

સઢ=વહાણુ ચલાવવા
માટે પવન બરાવવા
સાર જાંધેલું લુગડું
ચાલ=રીત
મુંદર=સારી
હોડી=સઢવાળો મોટો
મછવો

રમત=ગમત; ખેલ
તાપ=તડકો; ગરમી
પણુ=પેલે ઠેકાણે
એકઠા=મેગા
તરફ=આજુ
તળાવ=જેની ચારે બા-
જુએ જમીન અને
વચમાં પાણી હોય તે
સહેલ=મગ્ગ; મોજ; ગમત

પાઠ ૧૩.

ખંડ=ઐરીની કાંચળીના
કપડાંનો કસખી કકડો
કાંચળી=ઐરાનું કાપડું
ઠનામ=સરપાવ
પરીક્ષા=તપાસણી

પહેલા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ૧૧૧૧ આના. [૭]

જાની=મુંગી; ચૂપ

હો=વાર

નજર કરી=જોધ

કાલી=કાણી; સમજી

પાઠ ૧૪.

દેખાં=પાણીમાં રહેનાર

ચોપમાં પ્રાણી

પાળ=કોરણ; કોર; કાંઠો

ફેંકાફેંકી=નાખાનાખી

ધડાધડ=ધબોધબ

માયાં જમએ છીએ=

દુઃખી થઇએ છીએ

ખરી=સાચી

પ્રાણી=જીવ

ઈખ=દુઃખ; નુકસાન

સંભાળી=સાચવી

નુકસાન=અગાડ

કદી=કોઈ વખત

ખેલતાં=રમતાં

હાથુ=નુકસાન

ભારી=ધણું.

સમજીતી-રમત ગમત કરતાં, કોઈ વખત પણ કોઈને નુકસાન કરવું નહિ. નહારી રીતે રમતાં ધણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૫.

કયા=મહેરખાની; રહેમ

ખીન્યા=વહયા

તમે=નીચે

છુંદાય=ચગદાય; કચડાય

ફાંફાં=ખોટી મહેનત

ઢોર=ગાય, બેંસ, બળદ

વજેરે ધાસ ખાનારા

પશુ

કામના=અપના

સંભાળ=અરદાસ

વખતસર=અરાખર વખતે

સાફ=ચોઈખી

નીરવાનું=ખાવાનું

સોળ=કપાટાની નિશાની; ખાકીના=ખીખ

લાકડીના મારથી જે

લીસોટા પડે છે તે

યાદ=ફામ

ભૂલી=વીસરી

ગળ=શક્તિ

ઉપરાંત=વધારે

પાઠ ૧૬.

એનધેન=રમતનું નામ છે

છુટો=અંધન વગરનો

દાવ=વારો

પહેલાં=અગાઉ

જણુ=છોકરો

અંધ કર=મીચ

વાંસો=પીઠ; ખરડો

વારાફરતી=એક પછી

એક

એક

દીશધેન=આંખ અંધ

કરવી તે

સમન્યા=મણ્યું

એળેળેળ=એકઠા

હોશિયાર=ચાલાક

પારખી=ઓળખી

સંતાવા=ધુપાવા

અડશે=અડકશે

ખાલીજશે=વારો આવશે

નહિ

૯] બીજી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” વાંચુ આના.

લાંબો વખત=ધણીવાર	હિત=માયા; ખ્યાર	અમથી=ખોટી; જુડી
ઓળખ=પારખ	વખાણ્યો=પસંદ કર્યો	ધાળે=દોડી આવળે
શાઆશ=પંચ	દેખે=જુઓ	આસપાસ=આજુબાજુ
ખસ=ચણું	કાપે=કાપ મૂકે	શરમાઇ=લજવાઇ
સાર=આ રમતથી લા-	કાપ=ચીરો.	ખોટું=ખરાબ; માટું
ગવાની ઇંદ્રિય, ધારણા	ગમરાયો=અકળાયો	સાચી=ખરી
શક્તિ વગેરે શક્તિ	સાચાખોલું=ખાંખોલનાર	રોવા=રડવા
કેળવાય છે.	પાઠ ૧૮.	છેતર્યા=ઠગ્યા
પાઠ ૧૭.	વાધ=દાડી ખાનાર ચટ્ટા	વારે ધાગા=મઠ્ઠે દોડી
સાચ=સાચું; સાચી વાત	પટાવાળું પ્રાણી	આવડા
ગમ્યો=પસંદ પડ્યો	મશ્કરી=મજાક	સપડાય=ફસાય
દેસાઇ=મગીરદાર	પસ્તાય=લીલગીર થાય	જુડાણું=ખોટાઈ; જુડું
ગાળ=ખરાબ શબ્દ	ખચ્યાં=રહ્યાં	આખર=છેવટ
જુડું=ખોટું	સીમ=ખેતર	જન=માણસ

સમજુતી-જે માણસ બીજા માણસની મજાક કરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી ફસાય છે; ખોટાઈ જલદી જણાઇ આવે છે, અને આખરે તે જુડો માણસ લીલગીર થાય છે.

પાઠ ૧૯.	આધું=દૂર	અત=અવાજ
જુકિન=કળા; યુક્તિ	એકેકતે=ફરેકતે	ભિખારી=જેની પાસે
પોકપોક સૂકી=મેઠું	કપુલ કરી=માની	ખાવા પીવાનું ન હોય
સાદે ધાંટા પાડી	પાઠ ૨૦.	તે; ભીખ માગનાર
ખચાવે=કગારે	ગરીબ=પૈસા વગરનો	ભજન=ઈશ્વરના ગુણ
		ગાવા તે

ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ગદી આના. ૧૯

પુરાં=પુરતાં	પાઠ ૨૧.	હિંગોગી=જરની
આંધળો=જેને એ આંખે	ધશ્વર=પરમેશ્વર	હા=પવન
દેખાય નહિ તે	ભજન=ગુણ ગાવા તે	દા=પૈસો
લીખ=માગી ખાવું તે	ચંદ્ર=ચાંદો; ચંદ્રમા	દેખે છે=આપે છે
પગે અપંગ=પગે ખોડ-	વીસર=ભૂલું	પગે=પોષણ કરે
વાળો; લુલો; લંગડો;	પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું	દે=આપવા
અપંગ=લુલો; લંગડો;	નામ	સ મવી=પેદા કરી
આંધળો; બહેરો;	અગણિત=ગણાય નહિ	સૈ=અધે
ખોડવાળો	એટલા; ધણાજ	હા=ઠેકાણે
હયા=મહેરખાની; મહેર	ઉમસ=અજવાળું	પાન=પાંદડાં
ભગવાન=પરમેશ્વર	કામ=માટે; સાર	સેવક=દાસ
ભલું=સારું; કલ્યાણ		હામ=હિંમત

સમજુતી-ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. પરંતુ શિરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સુરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. (૧) ઘણી જરની હવા તે તેં આપી છે. તેના કાંઈ પૈ સા બેસતા નથી. હું કદી પણ (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે. હું કદી પણ (૩) દૂધ, દહીં આપવાને માટે તેં બધે ઠેકાણે ગાય અને ભેંસને પેદા કરી છે. હું કદી પણ (૪) તેં ઝાડ, પાંદડાં, ફળ, ફળ, આંખો, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે. હું કદી પણ (૫) તમે મહેરખાની કરી મને ઘણી નિદા, સુખ આપે તે હિંમત આપો. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ (૬)

૧૦] ચોથા વૈકુન્થે “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

પાઠ ૨૨.

સરદાર=ઉપરી

સ્વપ્નું=ઊંઘમાં આવત

વિચાર

જંગલમાં=વનમાં

હરણી=હરણની માદા

રૂપાણું=શેખીતું

ઉપાડી=ઉંચકી

ઝેડકદમ=તરત

છલંગ=ફાળ; કુદકો

દેવતાધ=દેવના જોવો

પુરુષ=માણસ

પાઠ ૨૩.

ઉંદરડી=ઉંદરનું બચ્ચું

રસોડું=રસોઇ કરવાની

જગા; રાંધણી

ભરાધ=સંતાધ

ભાત=આફલા ચોખા

ખાવાનું=ખોરાક

સારાં=મલાં

ઉપલા=ઉપરના

ખાકું=કાણું

પાળી=મેપડવાળી રોટલી

મન=મરજી; ખુશી

મણા=ખામી; ખોટ

ઉંદરીઉં=ઉંદર પકડવાનું

પાંજર

ભોગજોગે=એકાએક

પાર=છેડો

વલે=હાલ; દશા

સાર=ખાળકોએ મોટાની

શિખામણ માનવી

પાઠ ૨૪.

કાંઠો=કિનારો

પોલ=પોલાણ

દર=કાણું; સાપ, ઉંદર,

મંકોડા, કીડી વગેરેને

રહેવાનું ધર

ઝેરી=ઝેરવાળો

પંખી=પાંખવાળા જના-

વર; પક્ષી(ચકલી, પોપટ,

કાગડા વગેરે પંખી

કે પક્ષી કહેવાય)

કુંકાડા=કૂં કૂં નો અવાજ

કરવો તે

ફેણુ=સાપની પહોળી

કરેલી મરદન

છોલાધ=વસાધ

વળગીને=ખાઝીને

ચટકા=ડંખ

ભોંય=જમીન

પછાડી=અફાળી

વાસ=પીમળ

પછાડા=તરફડીઆ

અંતે=આખરે; છેવટે

જોરાવર=જખરો

જીવ લીધો=મારી નાખ્યો

ઝાઝા=પણા

નખળા=જોર વગરના

વેર=અદાવત

નાગ=ફેણુવાળો સાપ

પ્રાણુ=જીવ

સાર-કોઇને હલકું ગણી

તિરસ્કાર કરવો નહિ,

તેમજ પોતાની શક્તિ

વધારે છે એમ ધારી

અહંકાર કરવો નહિ.

બીજા ધોરણ માટે અ'કગણિતનાં મનોયત્ન પાંચ આના. [૧૧]

સમજીતી-જેર વગરના પણ ધણા માણસ સાથે કોઈ પણ દિવસ વેર કરવું નહિ; જીવ્યો કે આ રીતે ધણી કીડી-એએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો.

પાઠ રપ.	મનસુખો=વિચાર	કરજ=પોતે કરવાનું કામ
માખાપની ચાકરી.	માતાપિતા=માખાપ	ખજવી=પુરી કરી
લુલા=લંગડા	તે વાર=તે વખતે	મહેર=મહેરખાની; દયા
સેવા=ચાકરી	ધન ધન=વાહ વાહ	લીલાલહેર=મજા; બધી
અમાપ=ધણીજ	સારા=ચાકરી કરે એવા	વાતે સુખી
કે'કહે ધન=પૈસા	સંતાપ=મનનું દુઃખ	સાર=જે છોકરા મા-
તીરથ=જત્રા	જે વાર=જે વખતે; જ્યારે	ખાપ તરફ પોતાની
પારખી=મણી	આશીશ=મહંત્યજે એમ	કરજ ખજવે છે, તેને
કાવડ=વાંસને બે છેડે	શીકા બાંધી બનાવેલું તે	રમત ગમત અને
	કહેવું તે; દુવા	સુખજ મળે છે.

સમજીતી-માધવના માખાપ ધરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરીબ હતાં, તેઓની માધવ ધણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એનાં માખાપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ. જે અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત તો જત્રા કરવા જાત. (૨) માખાપનું મન પારખી લઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું. જે હું કાવડમાં બેસાડી જત્રા કરાવું તો એમનું દુઃખ મટે (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માખાપને બે બાજુએ બેસાડ્યાં. (૪) પછી બાંધે કાવડ ભેરવીને જત્રા કરવા ગયો, માધવના આ હેતુથી બધાને નવાઈ લાગી. (૫) આવા છોકરાને શાખાશ છે, અને માખાપને

૧૨] ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂગોળ શિક્ષક બે આના.

પણ ધન્ય છે; બે છોકરા સારા હોય તો કંઈ દુઃખ સહે નહિ. (૬) બધી જાત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો ત્યારે માખાપ ખુશી થયાં; અને ધણીજ દુવા દીધી. (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી (પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે ક્યું) તેથી પરમેશ્વરે મહેરબાની કરી. જે માખાપને સુખ આપે, તેને બધી વાતે સુખ થાય છે. (૮)

પાઠ ૨૬.	પાણી=ખીજવાર; ફરીને	કકણ=અધરં
ચતુરાષ્ટ=હોશિયારી	મટાડી=દૂર કરી	જલદી=ચોડીવારમાં
કુળે=ભોટવો	નાચતો=કૂદતો	પાર મુકાય=પૂરં થાય
આમ તેન=આગુબાગુ	હુપાઠ=સંતાપ	સાર—અકલ અને
ફાંફાં=ખેડી મહેનત	કાજે=માટે; સાર	ધીરજથી જેવું કામ
ઉપાય=કલાજ	કંકર=કાંકરા	થાય છે, તેવું ફાંફાં
સૂઝી આવ્યો=જડ્યો	ધીરજ=સખુરી	મારવાથી થતું નથી.

સમજુતી-ભોટવામાંનું 'ઉંડું' પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાખ્યા, તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આજ પીકું. (૧) સખુરી અને હહાપણથી અધરં કામ હોય છે તે પણ ચોડીવારમાં પૂરં થાય છે; માટે ભલે તમે બધા કરી જુઓ. (૨)

પાઠ ૨૭.	માના બાપ	બચ્ચી=ખેડકા; ચુંબન
કાપણી=અનાજ ઘાસ	સાદ=અવાજ	ભાથું=ખાવાનું
વગેરે કાપવાનું કામ	મલકાવી=હસવા જેવું કરી	તાગ=કામ કરવાની
આયમતા=આયમી જતા	ખેડા=કીકરા	શક્તિવાળા
વઢાઈ=કપાઈ	બાથમ=એ હાથની	ઉનો=ગરમ
કાદાજી=બાપના બાપ;	વચમાં	

આખણુ=હાંને વધો-
વવાથી છાશના ઉપર
જે ધોળા ને હલકા
ચીકણો પદાર્થ તરી
આવે છે તે
વંતાક=વેગણુ
હાડીઆ=રોજથી
મજુરી કરનારા
લાણુ=સુરજ
લાણુખૂડે=સુરજ આથમે
કાતરડું=અનાજ, ધાસ
વગેરે કાપવાનું લોઢાનું
વાંકું હથિયાર
ચાસ=ખેતરમાં હળે
કરી પાડેલા આડા
ઉભા લીસોટા
ચચ્યાર=ચાર ચાર
હાડો આથમે=સાંજે
સાર-ખેડુતનો ખોરાક
સાદો છે, પણ તેઓ
મહેનત હોવાથી
ધણા મજબુત હોય
છે, માટે આપણે
મહેનત કરવી.

પાઠ ૨૮.
ખળાં=ખળીઓ
પાયરા=કાપીને મોંપર
નાખેલા છોડ
ખળી=કણસલામાંથી
દાણા છુટા પાડવા
માટે લીપી ચોકખી
કરેલી જગા.
ભોર=ઢગલો
કાલબો=ખાલી કાષો
હાલરાને=ખળદની હારને
હાલર=હાંખીમાંથી ધઉ
અને છોડા છુટા પાડવા
માટે તેના ઢગલા પર
ખળદ જોડેલું ગાડું
ફેરવવામાં આવે છે તે
પગર=કણસલામાંથી
દાણા છુટા પાડવા માટે
તેનાપર ઢોરોને ચલાવે
છે તે
પગર ફેરવતી હતી=
ખળદને ફેરવી તેના
પગ વડે હાંખી કચ-

રાવતી હતી
પટલાણી=પટેલની બેરી
ઉપણી=ઝાટકી
કુંવળ=ધઉનું ધાસ
દારમાર=કામકાજ
હુરખ=આનંદ; ખુશાલી
હુરખ માતો ન હતો=
ધણીજ ખુશી થતી હતી
હોંસીલી=હમંગી

પાઠ ૨૯.

ખેતરમાં કણસલાં
ધાસ વગેરે કાપવાનું
કામ.
કાપણી=કાપવાનું કામ
આમ=આ તરફ
હિંમગે=હોંસથી
ખાર માસ=એક વરસ
માસ=મહિનો
પીરસીને=મૂકીને
સંપે=એક બીજને સાથે
સદાય=દૈનિક; નિત્ય
ઉમરાયો=વણે થયો
સુંદર=સારો

૧૪] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા દ્વા આના

કાલ=પાક	કણસલાં	હામ=હિંમત
લઈએ=છોડપરથી લઈ	આમ=આવી રીતે	લણણી=લણવાનું કામ
લઈએ	ખળાં=કણસલામાંથી	કોળી=પાચકો; નાની
ખંત ધરી=કાળજી રાખી	અનાજ છુટું પાડવાની	પુળી
કાં=શા માટે	જગા; મોટી ખળી	આ પાસ=આ બાજુ
કુંડાં=જીવાર, બાજરીના	હૈયે=મનમાં; હૈયામાં	વાળુ=રાતનું જમવાનું

સમજીતી—હે બાળકો તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જીઓ, પેલો વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય છે, એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે, તે હિંમેશાં એક બીજા સાથેજ રહે છે. હે બાળકો (૧) ખેતરમાં કેવો સારો પાક થયો છે, ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઈએ, શું કરવા કાલ કરીએ? વાર લગાડીએ? હે બાળકો (૨) હાથમાં દાતરડું વાંકું લઈને આ પ્રમાણે કણસલાં કાપો; અને તેના ખળીમાં લઈને ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લણવાનું કામ પુરું થયું. હવે બધાએ ઘાસ કાપો, અને ઘાસના ચાર બાચકો લઈને આ બાજુએ મૂકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂળા બાંધી ગાડામાં નાખી કામ પુરું કરીએ, પછી ઘેર જઈને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું ભજન કરીએ. હે બાળકો (૫)

પાઠ ૩૦.	આ વાર=આ વખત	છુટું=જીવું
ખળાં=કણસલામાંથી	દીસે=દેખાય	સરસ=સારા
અનાજ છુટું પાડવાની	તૈયાર=કણસલાંથી ભરેલાં	પિલાય=કચડાય
જગા; ખળીઓ	અનાજ=દાણા	કણ=અનાજના દાણા

હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રત્નોત્તરમાળા ૪ આના. [૧૫

ઉપશીએ=ઝાટકીએ	સાય=સાથે	ખેડુત=ખેતી કરનાર
કુંસાં=ફેતરાં; છોડાં	હાથોહાથ=એકબીજાની	મહેનત=મજુરી
કોથળા=ગુણો	મદદથી	ફળ=ફાયદો; લાભ

સમજુતી-હે છોકરાઓ હુમણા આમ આવો. જુઓ ખળીમાં તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે કુંડામાં રહેલા અનાજના દાણા કુટા પાડીએ. (૧) જેમ ખળદો ગોળ કરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જો કુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા કુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને ઝાટકીએ. જુઓ ફેતરાં ઊડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોથળાઓ લઇ તેમાં આવી રીતે હાથો હાથ અનાજ ભરીએ. જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજુરીનું ફળ મળે. (૪)

પાઠ ૩૧.	રાત=સુરજ આચમ્યા	ફેરાં=છાંટા; ટીપાં
ચંદ્રમા=ચાંદો	પછી તે પાછો ઊગે	જરૂર=ખપ; ઉપયોગ
મેદાન=ખુલ્લી સપાટ	ત્યાં સુધીનો વખત	પાલો=કુમળાં પાંદડાંનો
જમીન	અજવાળું=ઉગ્મસ	જથો
નીચે ઉતરી ગયો હતો=	ઝાંખો=તેજ વગરનો	ખો=ખીખાં
દેખાતો બંધ થયો હતો	ઝગઝગે=ચળકે	પોચી=નરમ
આથમે=દેખાતો બંધ	પાઠ ૩૨ ભાગ ૧.	હુમણાં=હાલ; આ વખત
થાય	ઝોટલો=ધરતે લગતો	તળાવ=પાણી ભરાઇ રહે
ખપોર=દહાડાના ખાર	ચોતરો.	તેવો મોટો ખાડો
વાગતાનો વખત	હંકાઈ=દબાઈ; છુપાઈ	નદી=મીડા પાણીનો

૧૬] ગુજરાતની સાં જૂગાળની પ્રમાતરભાષા ત્રણ આના.

વહેતો મોટો વહેળો	રેસો=પ્રવાહી પદાર્થનું	ધેખરીઓ=ધેખરના જેવો
પવન=વા; વાયરો	વહેવું તે	મીઠો
પાઠ ઉર ભાગ રા	રેલમરેલા=ચારે તરફ	પરસાદ=ખાવાનું
થાભ્યાં=અટક્યાં	રેલા નીકળવા તે	કારેલાં=એક જાતનું કડવું
ચોકખી=સાફ	ખિચારા=માપડા	શાક
ગામડું=નાનું ગામ	પછડાતા=અફળાતા	નેવલે=નેવાંએ
છોડી=મૂકી	તણાઈ=ખેંચાઈ	

સમજીતી-હે વરસાદ ! તું આવ, જેથી કરીને અમને ધેખરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલાં ને કારેલાંનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ઘણા આવ, કે જેથી નવામાં પાણી આવે અને નઠારી છોકરીને દડકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩.	રસ્તો=માર્ગ; વાટ	એવી (૨) ડાઘા પડે
રેતી=પથરનો ઝીણો	ચૂસી=શોષી	એવી (૩) તાણુતાં તૂટે
ભુકો	પાઠ ૩૪.	નહિ એવી)
ભુકો=ઝીણી રજ	ભાટી=મોટો ચુલો	કાણાં=ખાકાં
મટોડું=માટી	સીંચ્યા=ગોડવ્યા	કણુક=ઘઉંનો કેળવેલો ભોટ
હોળું=માટીવાળું	ઈંટિવાડો=ઈંટ પાડવા	ઘાટ=આકાર
નીતરું=મેલ વગરનું;	તથા પખવાની જગા	ઘડો=ગાગરથી નાનું
ચોકખું	કડણુ=સખત	વાસણ; દોરીઓ
ધારવાળું=અણીવાળું	પછાડવાથી=અફાળવાથી	ગાગર=ઘડાથી મોટું
તાણી=ખેંચી; ઘસડી	ચીકણી=ચિકાણવાળી	વાસણ
ખરે છે=છુટી પડે છે	(ચિકાણ ત્રણ જાતની	કોડી=અનાજ ભરી મઠ-
તાળીએ=નીચે	હોય છે (૧) હાથે ચોંટ	વાની માટીની ખરણી

ત્રીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત સિક્કા” અઢી આના. [૧૭]

કેડીઆં=દીવા કરવાનાં માટીનાં ચલાણાં. ફરતી=ચોગરદમ; અધી તરફ પાઠ ૩૫.	લુહાર=લોહાનો ધાટ બનાવનાર ધમણુ=દેવતા ધ્રુંગવાનો સંચો સળીઓ=ગળઓ ખૂખ=ધણો લાલચોળ=ધણોજ લાલ એરણુ=સોની, લુહાર વગેરે જે પર મૂકી ટીપે છે તે હુયોડો=ધાતુઓ ટીપવાનું લોહાનું ઓળંગ; મોટી હથોડી ટીપ્યો=ધડ્યો	જતરડો=તાર ખેંચવાનું હથિયાર સોનું=પીળા રંગની કીમતી ધાતુ રૂપું=ધોળા રંગની કીમતી ધાતુ પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીથી બનેલી પીળા રંગની ધાતુ તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ કલાષ્ટ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતાં નરમ હેય છે) સીસું=ધોળા મેલા રંગની ધાતુ
--	--	--

સોનું, રૂપું, તાંબું લોહું, સીસું, જસત, કલાષ્ટ, અને
પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઓળખાણ કરાવવું અને તેનો તફાવત
સમજાવો.

પાઠ ૩૬.	સવાકો; દોઢીઈ	દોઢપાઈ; દોઢપાઈની
નાણું=ચલણી સિક્કો	ઢ્યુ=એ સવાકાની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો;	કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો
શેડ=શાકુકાર	જે સવાકા; અઢીકો	રૂપીઓ=સોળ આનાની
પૈસો=ચણ પાઈની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો;	અધેલો=અડધો પૈસો;	કિંમતનો રૂપાનો સિક્કો

૧૮] બાળવર્ગનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો.

અડધો=આઠ આનાની	મહોર=પંદર રૂપીઆની	૨ અડધા=૧ રૂપીઆ
કિંમતનો રૂપાનો સિકંકો	કિંમતનો સોનાનો	૪ પાવલી=૧ રૂપીઆ
પાવલી=ચાર આનાની	સિકંકો; ગેણી	૮ એ આની=૧ રૂપીઆ
કિંમતનો રૂપાનો કે	આની=ચાર સવાકાની	૧૬ આના=૧ રૂપીઆ
નીકલનો સિકંકો	કિંમતનો નીકલનો સિકંકો	૩૨ ઢબુ=૧ રૂપીઆ
એઆની=એ આનાની	વટાઆ=છુટા પૈસા લીધા	૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઆ
કિંમતનો રૂપાનો કે	૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી;	૧૨૮ દોઢપાઠ=૧ રૂપીઆ
નીકલનો સિકંકો	મહોર	૧૯૨ પાઠ=૧ રૂપીઆ

સૂચના—નણાંની ધાત પહેલા ધોરણના “મુખગણિત શિક્ષક”માં જુઓ.

ટીપ—પૈસાને કાઠિઆવાડમાં કાવડીઉં; ગુજરાતમાં જઘ; સુરતમાં સવાકો અને મુંબઈમાં દોઢીઉં કહે છે.

પાઠ ૩૭.	પરનો ભાગ; કુહાડીનો	ઢીકરી=છોકરી
કુહાડી=સાકડા ફાડવાનું	ઉપલો ભાગ	પૈસા થયા=નીકળ્યા
સોઢાનું ઓળર	તોલે-અરાતર	સાર-આ દુનિયામાં
સોય=લુગડાં સીવવાનું	નાકું=કાણું	બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી
સોઢાનું ઓળર.	અણી=તીણો ભાગ	છે; માટે કોઈએ બડાઈ
સાકડા=સાકડા ફાડનાર	ચળકાટ=ઝળકાટ	મારવી નહિ.
તકરાર=રકઝક; વઢવાડ	મોટાઈ=વડાઈ	પાઠ ૩૮.
ધાર=અણીધાર કોર	કોઢાળી=જમીન ખોદવાનું	વાડી=ફૂલ ફળવાળી
ચીર=ફાડું	સોઢાનું ઓળર	જગો; નાનો ભાગ
મુદર=કુહાડીના માથા	વઢી=સઢી	માળી=ફૂલ વેચનાર;

છોડ ઉછેરનાર	કેસ=કુવામાંથી પાણી	પાઠ ૪૦.
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા	ઠાઠવાનો ચામડાનો	આંખો=કેરીનું ઝાડ
ઝાડ અથવા છોડ	કોથળો	કુટેલા=નીકળેલા
ઝંપારા=આસપાસ પાળ	આંખો રામ=કેસ ઉપર	ટટાર=સીધા
કરેલી હોય એવી જગા	આંખો	છાલ=ઝાડની ચામડી
ઝોરસ=ચાર ખુણાવાળો	થાળું=કુવાના મથાળા	મેજ=ટેબલ
આકાર	પર પાણી ભરવાને	પાઠ ૪૧.
ગલગોટા=એક જાતનું	ઢાળ પડતું બાધેલું તે	ગલકી=ગલકાનો વેલો
લાલ, પીળા રંગનું ફૂલ	લલકારતો=લહેકારી બૂમો	વળગી=આડી
ફળે છે=ફળ આપે છે.	પાડતો	છાપડ=ધરનો ઉપરનો
ઢાડમ=ઢાડમડીનું ફળ	નીક=પાણી જવાનો રસ્તો	ભાગ જે પર નળીઆં
જમરખી=જમરખનું	લીલાંછમ=ધણાંજ લીલા	હોય તે
ઝાડ	પાઠ ૩૯.	વીટળાઇ=લપેટાઇ
પક્ષી=પંખી	છોડવા=નાના છોડ	આરીઆના=ચીમડાના
ડાળી=થડમાંથી નીકળેલો	ઉખેડી=મૂળમાંથી ખેંચી	દોરડી=દોરી
ફાંટો	મુળાઈ=મૂળ	અંતરે=છેટે
લાંખી જાળ=લંબજાળ	ઢાંડી=ડાળી	ગાંઠા=ગાંઠ
મધપુડો=મધમાખીને	કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ	પાઠ ૪૨.
રહેવાનું ઘર	જીવતા=જીવવાળા	કેરી=આંખાનું ફળ
મધમાખી=મધ બનાવ-	પથરાય=ફેલાય	મોર=આંખા આમલીના
નારી માખી	વેલા=મોંયપર પથરાતા	ઝીણાં ફૂલ
મધ=મધમાખીએ ફૂલ-	છોડ	ભાર=વજન
માંથી ચૂસેલો રસ		નોચી નમતી=લચી જતી
		ગોટલો=આંખાનું ખી

ગાટલી=આંખાના ખીનું

ઢાંકણ

ધોળજે=દાખી દાખીને

પોચી કરજે

ભગવાને=પરમેશ્વરે

જતન=સંભાળ

દીસો=પોચો

દીડું=દીચું

પાઠ ૪૩.

ધીમે=હળવે

હીડે=ચાસે

સસતો=ભોં ભોં કરતો

સામી થાય છે=લડવાને

તૈયાર થાય છે.

અમળાધને=વળખાધને;

થરડાધને

જડખાં=ડાયાં

વાગોળવું=ખાધેલું પાકું

મોંમાં લાવી આવવું તે

નિરાંતે=સુખે; નચિતે

હિપાડે=ઉંચકે

ખરી=ગાય, ભેંસ વગેરેના પગના તળીઆનું

હાકડું

ફાટ=ચીરો

ખાડા=ખાખોચીઆ

જોરાવર=જખરી

વગડાઉ=જંગલી; જંગ-

લમાં રહેનારી

પુરી પડે=હંકારે; ખર

આવે

પાઠ ૪૪.

લાગ=દાવ; વખત

ટોળામાંથી=જથામાંથી

છટકી=નાસી

ડુંગરા=નાના ટેકરા

ચારો=લીલું ઘાસ

માંડી=ગોઠવી; મૂકી

ઠરતી=થોભતી

કુદકો=છલંગ; ફાળ

ચન્તુપાટ=ખરાખર ચન્તું

ભરવાડ=ઘેટાં, બકરાં

ચરાચનાર

ફેર=ફરક; તફાવત

મજબુત=જોરાવર

આછા=થોડા

ઊન=ઘેટાના વાળ

પાઠ ૪૫.

મીઠું=મિઠાશવાળું

ગુણ=ફાયદો

ઠંડું=ટાઢું

હિનું=ગરમ

ખગડી જાય=ફાટી જાય

ચોકખું=મેલ વગરનું;

માંજેલું

આંચળ=થાન

મેલ=કચરો

દાણો=અડદ, ગુચાર વગેરે

જણસો=વસ્તુઓ; ચીજો

છાશ=દહીંમાં પાણો

નાખી વલોવવાથી બને

છે તે

તાવીને=ગરમ કરીને

શિખંડ=દહીંમાં ખાંડ

નાખી છણવાથી બને

છે તે

લોચો=લચકો

માવો=દૂધને બાળી

બાળીને લોચા જેવું

કરેલું તે

આથી આપડીને "ડિક્શનરી શિક્ષક" ચાર આના. ૨૧

પેંડા=માવામાં ખુર
નાખી ગોળી બના-
વેલી તે.

તર=મલાઈ

દૂધપાક=દૂધને ઉકાળી
ખાંડ, ચોખા નાખી
બનાવેલો તે

આસુદી=માવો થતાં
પહેલાં ખુર નાખી
બનાવેલો પદાર્થ

પાઠ ૪૬.

પ્રાણી=જેને જીવ છે
અને જે અહીંથી તહીં
ફરી ફરી શકે છે તે
છેલ્લી=છેવટની

ડાઘીઓ=કુતરાનું નામ છે

સભા=મંડળી; ટોળી

ઉપરી=મોટા; વડો

ઠરાવ્યો=નક્કી કર્યો

પ્રીયુ=કુતરાનું નામ છે

આલાક=હોશિયાર;

ચંચળ.

કારકુન=લખવાનું કામ
કરનાર.

ગુપત્યુપ=મુંગાં

અતે=આખરે

ગંધ=વાસ

શિઆળ=ફાડી ખાનારં

કુતરા જેવું બનાવર

રીઝે=ખુશ થાય

માંસ=જોસ

એણીવાળા=તીણા

દાદ=ભેવડા દાંત

કરકરા=મરછટ

કુટતો=મહાર નીકળતો

ધણી=માલીક

જે=જય; ફતેહ

પાઠ ૪૭.

ચાંચ=પક્ષીનું મો

સમડી=એક જાતનું પક્ષી

કપુતર=એક જાતનું પક્ષી

ડીડા=પેટે ચાલનાર

જીવડાં

જીવડાં=જંતુ; નાના જીવ

માળા=પક્ષીનાં ધર

ખતક=સફેદ રંગનું પાણી

તથા જમીન પર

રહેનાર પક્ષી

જળકુડી=પાણીમાં રહે-

નાર કુકડી

પાઠ ૪૮.

પાંખરં=પીંખરં

ભૂખ્યો=ખાધા વિનાનો

તરખુચ=એક જાતનું ફળ

કકડો=કુકડો

કા કા=કાગડાનું બોલવું તે

જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં

કોહેલું=સળી ગએલું;

બગડી ગએલું;

સડેલું=સડી ગએલું;

જીવડાં પડેલું

લાલ=રાતી

છેડથી=નાકેથી

ભાવ્યું=પસંદ પડ્યું

કુદતો=કુદકા મારતો

ચોક=ઘરની વચમાંની

છોખંધ ખુલ્લી જગા

પાઠ ૪૯.

રકાખી=તાસક

હલાવ્યું=એક રસ કર્યું

વાહ=શામાશ

નારંગી રંગ=નારંગીના	ભમરી=લાકડાની કુદડી;	હેતે=વહાલથી
જેવો રંગ	ચકરડી	હુલાવું=હીંચકા નાખું
સરખે ભાગે=મરોબર	પાયા=પગ	પધારવું=ખેસાડું
પાઠ પઠ.	પોચી=સુવાળી; નરમ;	ચીતરેલ=ચીતરેલી
પારણું=લાકડાના ચોક-	ખૂંચે નહિ એવી	પઢાવું=શીખવું; ભણાવું
ઠાવું ઘોડીઢિં	ગોઢડી=નાવું ગોઢડું	મોરસો=મોર
ઝોળી=ચાર છેડા બાંધી	હીર=રેશમ	મઢાવું=જડાવું
લઈ વચમાંથી ઝુલતો	હુલાવવા=હલાવવા	મખમલ=એક જાતનું
રાખેલો લુગડાનો કકડો	હાલરડું=બાળકને ઉધાડ-	સુવાળું કપડું
પાસું=માણુ	વતું ગીત; હાલો	તળાઈ=ગાદલું; મદેલો
પાંગરા=ઝોળી ભેરવ-	ધુમણ=પારણા કે ઘોડી-	તાણ=તવી
વાની લાકડીઓ	આમાં સુવાડીને ગાતાં	ચિનાઈ=ચીન દેશમાં
દોયણું=ઝોળી બાંધવાની	ગાતાં દોરી ખેંચી	બનેલી
દોરી	હીંચકા નાખવા તે	સેજે=પથારીએ
ઝાપટી=ખંખેરી	ગીતે ધુમણ હાલું=હાલ-	ખિછાવું=પાચરં
મોભ=ઘોડીઆની વચ-	રડાં ગાઈ હીંચકા નાખું	હિંચોળું=હીંચકા નાખું
માંનો આડો થાંભલો	રંગીત=રંગીલો	ધેરાંધેરાં=મધુરાં મધુરાં
ભેરવ=વળગાડ	પોઠો=સૂઓ	લાકડડા=લાકડા; વહાલા

સમજુતી-હાલરડું વહાલું લાગે છે. હો! મારા ભાઈને (છાકરાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાખું. હે રસીલા! તમે રંગેલા પારણામાં સ્ક્રઈ જાઓ, તો હું તમને ઘણા હેતથી હીંચકા નાખું. ભાઈને પારણે ભમરીઓ જડાવું અને પુતળીઓ ખેસાડું, ભાઈને

હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી માંચની ચકલી અને ભણતો હોય તેવી રીતે પોપટ બેસાડું; ભાઈ તારે સારી રીતે રમવા માટે મારને સોનાથી જડવું. ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૨) મારા વહાલા ભાઈ, હું પારણે રેશમની દારી બાંધી તને હીંચકો નાખું અને તને ઊંધ આવે એવાં મીઠાં ગીત ગાઉં; હે લાડકા ભાઈ! તમે ઊંધીને ઊઠશો ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ધાલીશ. (મતલબ કે ઊંધીને ઊઠ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૩)

ડિલ માટે સૂચના.

૧. છાકરાને ડિલાઈના પ્રમાણમાં, સીધી હારમાં, એકેક હાથને છેટે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે એવી રીતે ડિલા રાખવા, પછી નંબર આપવા.
૨. નંબર બોલતી વખત દરેક છાકરો પોતાની નીચેના છાકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.
૩. શિક્ષકની સામે ડિલેલી હારના છાકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
૪. આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ડિપાડવો.
૫. એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.

૨૪] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૧ આના.

૧. છોકરાઓને એક, બે; એક, બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
૨. બેકી નંબરે એક ડગલું આગળ.
૩. બેકી નંબરે એક ડગલું જમણી તરફ. આ મુજબ હુકમ કરવો.
૬. એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.
  ૧. છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
  ૨. એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
  ૩. ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.
  ૪. એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.
  ૫. ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ.
૭. ડમ્બેલ્સ, કડાં, બારબેલ્સ, વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.
  ૧. દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બન્ને ડમ્બેલ્સ થશે.
  ૨. ડમ્બેલ્સ ભોંયપર સામા સીધી હારમાં ઉભા મુકાવવા. ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રખાવવું.
  ૩. ડમ્બેલ્સ મુઠ્ઠીમાં જોરથી દાબીને પકડાવવા.
  ૪. રમતો અગિયાર મુઠ્ઠી કરાવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવારવા.

ગુજરાતની સા. ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના. [૨૫

૫. એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧ની કૃતિ કરાવવી.
૬. બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦ ની કૃતિ કરાવવી.
૭. રમતો પહેલે પહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી.
૮. સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવું.
૯. એક રમત બરાબર સફાઈથી ને સાથે કરતાં આવડ્યા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહીં.
૧૦. દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં “તૈયાર” અને “ચાલો” એવા હુકમ આપવા.
૧૧. “તૈયાર” કહેતાની સાથે છોકરાંઓએ ડમ્બેટસ લેવાને તૈયાર થઈ રહેવું.
૧૨. “ચાલો” ના હુકમની સાથે ડમ્બેટસ લઈ હાથ સીધા લટકતા રાખી ડિસા રહેવું.

ડમ્બેટસની રીત

હેતુ—છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

- રમત ૧ લી-(૧) બેઉ હાથ ડિંચા. (૨) બેઉ હાથ નીચા.
- રમત ૨ જી-(૧) જમણા હાથ ડિંચા, ડાબા હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. (૨) એકથી ડિલટું.
- રમત ૩ જી-(૧) બેઉ હાથ ડિંચા. (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
- રમત ૪ થી-(૧) બેઉ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
(૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.)

૨૬] સુરત જિલ્લાનો “ બૃગોળ શિક્ષક ” ત્રણ આના.

રમત ૫ મી-(૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ
આકાશ તરફ) (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી
વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૬ ફી-(૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.
(૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ
ખભાને અડકાવવી.

રમત ૭ મી-પગ વચ્ચે એક ફુટનું અંતર રખાવવું (૧) બેઉ
હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવા (ડમ્બેલ્સ
હિસા રહે એવી રીતે) આ વખતે ડાબા પગની
એડી ઉંચી કરવી. (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૮ મી-(૧) જમણા હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવો.
અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ (જમણા
હાથ અને ડાબા હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે
પ્રમાણે) (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૯ મી-(પગ પહેલાં હતાં તેમ) (૧) જમણા હાથ સામે
ડમ્બેલ્સ હિસા રાખવો. ડાબા હાથ પીઠગમ
પાછળ ખેંચવો. (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૧૦મી-(૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેલ્સ હિસા રાખવા)
(૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા. (મુઠ્ઠી
છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી.)

પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર.

કિવાળી	અઠવાડીક	નિત્ય	નહિ	મસિઆઈ
અક્ષર	રહ્યા	દાતણ	ફેલ્યા	દૂધભાઈ
ઝીઝ્યાં	પાઠીક	નાહ્યા	ધોવડાવવાં	સામુ
નિશાળ	ફૂલઝાડ	કણું	ગંડવાડ	સર્વે
સખળાં	ધંટ	જીડું	કવિતા	દુખડાં
ભોપેગુપે	ખેડક	શિક્ષા	દીલમાં	ભૂલી
સાથીઆ	સીસી	ટાપી	વરસગાંઠ	ખૂશ
હુગડાં	ચિત્રો	ધોતલી	ભાવ્યો	ઉંઘાડવાને
દારખાતું	રાંગેલાં	અંગરખી	કર્યો	ઓસડ
ફટાકડા	લખોટાતું	લેંધી	ક્યારે	ત્યાં
ફેટે	કખાટ	સુરવાલ	આપ્યા	ખોટ્યો
ત્રીજો	કુતરો	ફળીઆના	અડાડ્યો	પ્રમાણ
શુક્રવાર	દાડમ	ધાધરી	દસમું	ખોલાવ્યો
છેલ્લો	માટીનાં	ઓઠણી	ખેસમે	ઉતર્યા
વિષે	અહીં	ચોકખાઈ	કંસાર	ગાદી
રવિવાર	નિશાળીઆ	ચોકખા	કઠી	પીરત્યા
ગુરુવાર	શિખામણ	ધૂળમાં	વહુ	ખજખે
મુસલમાન	ઈશ્વર	ડીસે	ભત્રીજો	આશોપાલવ
શનિવાર	જ્ઞાન	ગંદી	કહેવાઈ	શંભુભાઈ

૨૮] ચોથા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

વિના	પ્રાણીઓ	ગમ્યો	અહીંથી	શિકાર
પૈંઆ	દુઃખ	આણ્યો	રસ્તામાં	ખચ્યું
વધારેલાં	તુકસાન	પૂછ્યું	દુઃખ	દોડાવી
લીંધુ	ખીનયા	દેસાઇ	અત્ર	માંડ્યું
નારંગી	માધુ	લટલુ	ભૂખ્યા	છુંદી
લાડુ	જુંદાયા	વખાણ્યો	ભિખારી	પુરુષને
શેરડી	છૂદે	ઊંડ્યો	પૂછ્યું	પરમેશ્વર
એસીશું	દુઃખ	મશકરી	પૈસા	ઉંદરી
શેતરંજી	ઢોર	પસ્તાઇ	આપ્યા	ભાંતરીઉં
પાથરણું	કહ્યું	ખચ્યાં	પ્રધરનું	રોટલી
પાંદડાં	ઉપરાંત	ખૂમ	વિદ્યા	લાડુ
વાડકો	નક્કી	ખેડુત	ચંદ્ર	ખિસાડી
ચટણી	છૂદો	છેતર્યો	વીણરું	ઉંદરીઉં
તૈયાર	છૂટ્યો	તુકસાન	પ્રભુ	હંમેશાં
જીત્યો	કયું	જુડાણું	અગણિત	કાંઠા
સઢવાળી	તૈયાર	જુડો	ઉજાસને	પ્રુકાડા
કાંચળી	સમજ્યો	શિઆળ	અત્ર	ઉડાડી
પરીક્ષા	છુટશે	દેડકાં	દૂધ	ઉંદર
દેડકાં	મૂકું છું	જીક્તિ	દહીં	છુંદી
દહાડો	શાખાશ	સાંભળતાં	રૂંલ	ઠેકાણુ
ધડાધડ	ચાપુ	ખાંધ્યું	સ્વપ્નું	ચટકા

લીધો	આથમતા	લણતાં	ભોંયમાં	સીંચ્યાં
લુલાં	વઢાઈ	સર્વે	હમણાં	ચપ્પુ
આંવળાં	સાદ	વાળુ	તળાવ	નાખ્યું
તીર્થ	ખચ્ચીઓ	ઈશ્વર	થોડ્યાં	હહાડો
મનસુઓ	ચચ્ચાર	છૂટું	રહ્યાં	છંટવાડો
પિતા	ગાડું	પિલાય	ચોકખી	ખોદતાં
હુતથી	ભર્યા	ટાપલામાં	રેલમરેલા	ભટ્ટામાં
સંતાપ	પહોંચ્યાં	ઉપણીએ	ખોદતું	મૂક્યો
આશિષ	ઉતર્યા	કુંસા	કાઢવ	પિત્તળ
પ્રભુએ	કાલચો	કોથળીઓ	ખિચારા	હથોડા
ચતુરાઈ	પટલાણી	ચંદ્રમા	પછડાતા	ટીપ્પો
માર્યા	ઢગલા	ત્યાંપુધી	ધેમરીઓ	જતનડામાં
ઉંકું	ખુશ	અજવાળું	દડકે	ટિપાઈ
સૂઝી	હાંસીલી	પાતળો	ઢેકું	ટિપાયું
મટાડી	ઉમંગે	અંધારી	પત્થર	ઓળખાવ્યા
છુપાઈને	વાડળીઓ	ઝગઝગે	ખ્યાલું	ઓછાવતા
કુંજનું	વાંકું	ત્રીજો	નાંતર્યું	ધાતુઓ
ધીરજ	દાતરડું	ખેસાડય	રસ્તા	સીસું
સૌ	ઢગલો	લાગ્યાં	મટાડી	જસત
પટલ	ઢગલો	ઢંકાઈ	હહાળું	નાહું
હહાડો	હુચે	મોઢા	ચૂસે	કાઢ્યા
			ભટ્ટા	ઢગલી

પૈસા	ઢાંડીઓ	ચૂસી	શિખંડ	કર્ચો
ઢબુ	ડાળીઓ	લેંસ	દૂધપાક	છવજંતુ
રૂપીઓ	પાંદડાં	હીડ	બામુદી	સળેલું
વટાવ્યા	સમજાશે	શોંગાં	ચરમા	આણ્યા
પંદર	ઉખડી	ભાથું	પ્રાણી	પડોકાં
કુહાડી	ઉંડાં	તૂટી	છેટલી	શીખવ્યું
લક્ષડોડા	મૂળમાંથી	નિરાંતે	પસંદ	પ્યાલાં
કારકાર	રંટલાં	જડખું	દાઢ	હલાવ્યું
ચળકાર	ટટાર	વગડાઉ	જડખાં	હળદર
કેદાળી	ખુરસી	પત્થર	ઊંધનાં	જંખુડો
સાંભળતી	લીલું'છમ	છટકી	રૂંટતો	ગાફડીઓ
વઢી	ચઢ્યા	કુદવું	ધણી	હાલરડું
કુખ	પથરાઇ	ગળડ્યું	પંખી	રસીલા
ક્યારા	વીરળાઇ	ચતુંપાર	ડીલે	પઢાવું
ત્રિકોણ	ઉખેડયો	મોઢું	પુછડીઓ	મશરૂની
ગલગોરા	ખતાવ્યો	મજખુત	ઇંડાંમાંથી	ચિનાઇ
દાડમ	ઢુંકાં	ઠંકું	ખચ્યાં	ફૂલડાં
કાણાંવાળું	દોરડા	દોલિા	જોડાએલાં	ખિછાવું
લટકતું	દોરડા	વાસણ	જળકુકડી	હિંચાળું
મધપુડો	ઊંધમાં	ચોકખું	પોપટ	ઊંધીન
લીલાંછમ	ગોરલો	જણસો	પાંજરું	ધાણીશ
વચ્ચે	જન્મ	દહીં	લુચ્યા	
મુળીઉં				

બાળવર્ગની નોટ બે આના.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્પેક્સની ડિલ વગેરે.

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ડિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ડિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડા સાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, મુંબઈ છલાકાની ભૂતળ, ડિલ વગેરે.

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણાંકના નિયમો, ધ્વિદ્વિશ હિંદના રાજકીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ, વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દશ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બંને રીતે, કવિતાનું વિવરણ-સ્ફુરીકરણ, પાઠના સવાલ, કવિતામાં આવેલા ભક્તોની ઓળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાના અર્થના ૪ આના.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨ જાના   ”   ૫ આના.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩ જાના   ”   ૭ આના.

ત્રિવેદી વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહગૌર—મુરત.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો.

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” માં શું શું છે ???

- ૧) પાઠવાર અધરા શબ્દો. ૨) જોડણીના એકજ સરખા નિયમ-વાળા શબ્દો. ૩) કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી. ૪) જોડાક્ષર. ૫) મળતા જોડાક્ષર. ૬) પરીક્ષાના ડિક્ટેશનમાં આવનાર શબ્દો.

❖ “ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” ❖

બાળપોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
બીજનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૦

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો ૦-૩-૦

ત્રિવેદી વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો ૦-૩-૦

❖ “ મુખગણિત શિક્ષક ” ❖

બાળવર્ગનો	૦-૧-૬	ત્રીજ ધોરણનો	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો	૦-૧-૯	ચોથા ધોરણનો	૦-૪-૦
બીજા ધોરણનો	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો	૦-૪-૦
મુરત જિલ્લાનો	“ ભૂગોળ શિક્ષક ”		૦-૩-૦
મુરત શહેરનો			૦-૩-૦

ભૂગોળની “ પ્રશ્નોત્તરમાળા ”

ગુજરાતની સાં ભૂગોળની ૦-૩-૦ | મુંબઈ ૬૦ ભૂગોળની ૦-૪-૬

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

❖ સુંદર કૃત નવી પહેલીના અર્થ બે આના. ❖

બીજા ધોરણ માટે “ અંગ્રગણિતનાં મનોચત્ર ” પાંચ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“ મુખગણિત શિક્ષક ” વગેરેના કર્તા. શાહપોર—મુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લૃત.

પ્રિટિશશાળા માટેની ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થ.

પુસ્તક ૧ લાના ૦-૪-૦	પુસ્તક ૫ માના ૦-૮-૦
પુસ્તક ૨ જાના ૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ ડૂના ૦-૬-૦
પુસ્તક ૩ જાના ૦-૬-૦	પુસ્તક ૭ માના ૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪ થાના ૦-૭-૦	

—: વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુકસોના અર્થો :—

બાળવર્ગની નોટ ૦-૨-૦	છટ્ટીના અર્થ ૦-૬-૦
ખીજના અર્થ ૦-૪-૦	સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦
ત્રીજના „ ૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના „ ૦-૪ ૦
ચોથીના „ ૦-૭-૬	કન્યા ૨જના „ ૦-૫-૦
પાંચમીના „ ૦-૮-૦	કન્યા ૩જના „ ૦-૭-૦

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપોથીનો ૦-૨-૦	ત્રીજનો ૦-૩-૦
પહેલીનો ૦-૨-૬	ચોથીનો ૦-૪-૦
બીજનો ૦-૩-૦	પાંચમીનો ૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “મુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.
ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.
મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ા આના.
બીજા ધોરણ માટે અંગગણિતનાં મનોચત્ત પાંચ આના.

મુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર—મુરત.

